

Н.Н. Губанова, С.О. Климова

АЛЬТЕРГЛОБАЛІЗМ ТА ГЛОБАЛЬНА ТРАНСФОРМАЦІЯ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

У сучасному світі процеси глобалізації відіграють значну роль та впливають на усі сфери життя суспільства. Необхідно відзначити що глобалізація має як переваги, так і недоліки. У ході дослідження проаналізовано неоднозначний вплив глобалізації на світове господарство, економічну безпеку держав і розподіл між ними господарських вигід та загроз. Негативні явища, які викликані глобалізацією, породжують низку проблем, зокрема, глобальної нерівномірності економічного і соціального розвитку, поглиблення розриву між товарними і фінансовими ринками, національної та релігійної нетерпимості, створення глобальної мережі злочинного бізнесу, міжнародного тероризму; втрати національної ідентичності, руйнування звичайного способу життя, ціннісних орієнтирів, стандартизації національних культур; транснаціоналізації екологічних, економічних, технологічних проблем, глобальної ядерної катастрофи. Таким чином виникає необхідність дослідження реальної перспективи впливу альтерглобалізму на подальший розвиток глобалізації.

Ключові слова: *глобалізація, альтерглобалізм, транснаціоналізація, неолибералізм.*

В современном мире процессы глобализации играют значительную роль и влияют на все сферы жизни общества. Необходимо отметить, что глобализация имеет как преимущества, так и недостатки. В ходе исследования проанализировано неоднозначное влияние глобализации на мировое хозяйство, экономическую безопасность государств и распределение между ними возникающих хозяйственных выгод и угроз. Явления, вызванные глобализацией, порождают ряд проблем, среди которых проблемы глобальной неравномерности экономического и социального развития, углубление разрыва между товарными и финансовыми рынками, национальной и религиозной нетерпимости, создание глобальной сети преступного бизнеса, международного терроризма; потери национальной идентичности, разрушение обычного образа жизни, ценностных ориентиров, стандартизации национальных культур; транснационализации экологических, экономических, технологических проблем, глобальной ядерной катастрофы. Таким образом возникает необходимость исследования реальной перспективы влияния альтерглобализма на дальнейшее развитие глобализации.

Ключевые слова: *глобализация, альтерглобализм, транснационализация, неолиберализм.*

The process of globalization plays an important role and affects all aspects of society in the modern world. It should be noted that globalization has both advantages and disadvantages. The study has analyzed the mixed impact of globalization to the world economy, economic security and the distribution of between emerging benefits and threats.

Negative effects caused by globalization generate a number of problems such as uneven global economic and social development, deepening the gap between commodity and financial markets, ethnic and religious intolerance, creation of a global network of business crime, international terrorism, loss of national identity, destruction of normal life, values, standardization of national cultures, transnationalization of environmental, economic and technological issues and global nuclear catastrophe. Thus there is a necessity of research of the real perspective of alter-globalization impact to the further development of globalization.

Key words: globalization, alter-globalization, transnationalization, neoliberalism

Постановка проблеми. Глобалізація та деякі її наслідки спричинили виникнення таких проблем, як деградація довкілля, переведення робочих місць у країни з більш низькою заробітною платою, порушення прав людини на напівлегальних підприємствах у країнах, що розвиваються, зростання бідності та нерівності в світі, борги, які ставлять на межу катастрофи численні країни, що розвиваються, та ін. [1, с.5-9]. З цієї позиції, необхідність дослідження ідеології альтерглобалізму в умовах трансформаційної економіки особливо актуалізується.

Аналіз актуальних досліджень. Найбільш відомими ідеологами-теоретиками антиглобалістського руху є Л.Ларуш, С.Жижек, К.Агітон, С.Джордж, Х.Бей, М.Хардт, А.Негрі, Н.Кляйн та ін. Погляди американського економіста й громадського діяча Л. Ларуша і словенського філософа С. Жижика спрямовані на аналіз сучасної моделі глобалізації та її критики. Л. Ларуш протипоставляє віртуальній економіці реальну, яка виробляє відчутні блага.

Відомий український економіст-міжнародник Т.В. Кальченко вважає альтерглобалізм «оберненою стороною» процесу глобалізації, новим типом базової демократії, метою якої є презентація і втілення нових принципів функціонування світової системи, які ґрунтуються на засадах соціального

партнерства, соціального захисту та на інституті соціальної держави й реальних демократичних цінностях [7].

Метою статті є аналіз ідеології альтерглобалізму та перспектив впливу на подальший розвиток глобалізації.

Виклад основного матеріалу. Альтерглобалізм (альтернатива глобалізму) – це теорія й ідеологія демократичної глобалізації, ідейно-політичного обґрунтування нового світового порядку з позицій широкої демократичної громадськості.

Альтерглобалізм – соціально-політичний рух, який виник наприкінці ХХ ст. і виступає за глобалізацію в інтересах громадян. Він ставить за мету змінити основні параметри глобалізації. Вперше ідеї альтерглобалізму було розповсюджено у 2001-2002 рр. на соціальних форумах в Порту-Алегрі та у Флоренції. Альтерглобалізм не тільки критикує глобалізацію за її негативні наслідки для людства, але й пропонує іншу стратегію глобалізації, яка мала б гуманістичний зміст, провадилася б в інтересах широкого кола учасників й вела до формування глобального громадянського суспільства. Альтерглобалізм об'єднує сили, які не приймають ідеологію, форми й наслідки глобалізації, але визнають її об'єктивний характер і висловлюють сподівання на можливість глобалізації з «людським обличчям» [5, с.24].

Основною метою руху є розвиток процесів інтеграції економік, народів і культур на основах демократії, соціальної справедливості, поваги до самостійності та самобутності національно-культурних утворень [13, с.30].

В останні два десятиріччя підйом протестного руху проти неоліберальної глобалізації є одним з яскравих проявів соціальної активності. Перехід до неолібералізму як стратегії економічного розвитку, здійснений урядами провідних країн Заходу, і перш за все Великобританії і США, з метою подолання економічного спаду та підвищення конкурентоспроможності національних економік на початку 70-х років, відзначився низкою політичних та економічних реформ, які передбачали дерегуляцію соціальної сфери, приватизацію державної власності й скорочення витрат на соціальну сферу.

Неоліберальна парадигма стала визначальною також у системі міжнародних економічних відносин. Паралельно здійснювалося посилення регулюючої ролі глобальних інститутів – МВФ, Світового банку і Світової організації торгівлі (СОТ) [1, с.7].

Значну увагу неоліберали приділяли глобалізації, становленню єдиного економічного, інформаційного, культурного і соціального простору, а також поширенню західних демократичних цінностей у всіх країнах світу та поглибленому впровадженню їх у соціальні структури і суспільне життя. В явищі глобалізації неоліберали бачать наочне підтвердження правоти своєї парадигми, стверджуючої необхідність створення наднаціональних структур – аж до світового уряду (світового управління). Глобалізація національного суверенітету, у тому числі й у вирішенні національних економічних проблем, посилили увагу суспільства до зростання глобальної могутності міжнародних інститутів і впливу ТНК при відсутності прозорості та звітності в їхній діяльності.

Зміцнення неоліберального фундаменталізму у світовій економіці та запевнення його прибічників щодо відсутності альтернативи неоліберальній глобалізації стимулювали на початку 90-х років дискусії з питань можливості утворення умов для більш соціально, економічно і екологічно справедливої глобалізації. У дискусіях, що відбулись у багатьох країнах світу, противники глобалізації поступово формулювали спільні позиції з основних проблем сучасного етапу розвитку світової економіки. Сформувалось загальне уявлення про відповідальність міжнародних фінансових і економічних організацій за політичні конфлікти та економічні провали як в окремих країнах, так і в цілих регіонах світу. У суспільній свідомості затверджувалось уявлення про те, що в основі всіх тих проблем, які мала світова економіка й окремі країни протягом 80-90-х років, – неолібералізм та діяльність міжнародних організацій [1, с.8].

Економічні наслідки неоліберальної глобалізації об'єднали в опозицію до неї найрізноманітніші сили. Неоліберальні реформи стимулювали активність різних соціальних сил у країнах Півночі. Робочий рух в індустріальних

державих протягом 80-90-х років виступав проти приватизації, наступу на права робітників, спаду виробництва, структурних перетворень у промисловості й переведення робочих місць до країн, що розвиваються. Екологи виступали проти СОТ, торгові правила та регулююча діяльність якої негативно впливала на ефективність національного законодавства та заходи в галузі охорони довкілля. У Північній Америці в ці роки проводилися масові кампанії проти створення на континенті зони вільної торгівлі. Так, у 1988 р. канадські активісти та націоналісти активно протестували проти лібералізації торгового режиму між США та Канадою, вважаючи, що це спричинить скорочення робочих місць, соціальних програм і призведе до втрати культурної ідентичності. Підписання угоди про створення Північноамериканської зони вільної торгівлі (НАФТА) викликало протести в усіх країнах континенту. Проти угоди виступали як традиційні противники вільної торгівлі (профспілки, націоналісти, екологи), так і нові об'єднання, такі як “Союз захисту відповідальної торгівлі” (Alliance for Responsible Trade), “Громадянська кампанія проти вільної торгівлі” (Citizens Trade Campaign) в США, мексиканська мережа громадянських заходів проти вільної торгівлі (RAMALK). У країнах Півдня 80-ті роки також були відзначені ростом протестних настроїв – проти економічних криз, спровокованих політикою структурної адаптації (structural adjustment), нав'язаної МВФ, проти зростаючої нерівності між країнами Півдня та Півночі та величезних боргів, які мають країни, що розвиваються.

Провали економічних реформ, здійснених згідно з неоліберальними рецептами Світового банку та МВФ, призвели до радикалізації громадянського суспільства і політичних партій у країнах Латинської Америки. Фінансові кризи в Південно-Східній Азії в 1997 р. стимулювали антиглобалістські настрої. Більшість організацій громадянського суспільства країн, що розвиваються, почали активно співпрацювати між собою та розвивати міжнародні контракти з організаціями країн Півночі. Зокрема, в ході переговорів щодо створення зони вільної торгівлі в Латинській Америці паралельно із переговорами міністрів

торгівлі і головами урядів в Чилі, Бразилії, Коста-Риці організовували “народні саміти”. Такі саміти були організовані активістами країн – учасниць форумів Азіатсько-Тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС) під час зустрічі голів держав та урядів країн АТЕС у Ванкувері та Манілі [1, с.9].

Незадоволення наслідками впровадження у життя неоліберальної моделі глобалізації кристалізувалося у транснаціональний рух, який одержав назву альтерглобалістського. Перші масові виступи проти неоліберальної глобалізації і міжнародних інститутів відбулися у 1997 р. в Парижі проти прийняття Міжнародної угоди з інвестицій, що були організовані рухами і організаціями, які виступають за «глобальне громадянське суспільство»; наприкінці 1999 р. в Сіетлі проти розширення сфер діяльності СОТ. Ці акції протесту стали демонстрацією здатності соціальних рухів ефективно протистояти єдиним фронтом викликам неоліберальної глобалізації, що нав’язувала країнам та цілим континентам несправедливі правила міжнародної торгівлі, порушуючи права людини і права працівника, негативно впливаючи на навколишнє середовище.

Результатом критичної оцінки неоліберальної глобалізації та її наслідків стало визнання більшістю учасників соціальних рухів того факту, що вона спричинила виникнення всіх проблем, проти яких вони борються: чи то деградація довкілля, переведення робочих місць у країни з більш низькою заробітною платою, порушення прав людини на напівлегальних підприємствах у країнах, що розвиваються, зростання бідності та нерівності в світі, борги, які ставлять на межу катастрофи численні країни, що розвиваються, тощо [1, с.5-9]. У відповідь на матеріалізацію світу альтерглобалізмом висувуються широкі гуманні, соціальні, культурні, екологічні гасла – скасування боргів країнам, що розвиваються, встановлення демократичного контролю над фінансовими ринками та їх інститутами, надання права на працю і гідну заробітну плату, вимоги до екологізації виробництва, рівноправ’я між статями, заборона на примусову та дитячу працю, захист прав етнічних меншин і багато інших.

Цілком закономірним з цього приводу є заклик Європейського соціального форуму (ЄСФ) до суспільних рухів цього континенту щодо необхідності боротьби: проти неолібералізму, проти війни, проти расизму, проти сексизму і гомофобії; за права та «іншу Європу». Демократичні вимоги альтерглобалістів спрямовані на збереження та зміцнення громадського контролю над проблемою вирішення долі людей в країні, регіоні, суспільстві, світі. Саме тому ключовими пунктами їхньої програми є соціальні питання [7, с.7]. Таким чином можна зауважити, що ідеологія альтерглобалізму виникла на базі неоліберальної моделі глобалізації з її негативними наслідками та суперечностями.

Прибічники альтерглобалістського руху акцентують увагу на тому, що необхідна нова модель глобалізації, якій були би притаманні наступні ознаки:

- збалансованість між ринковими і зовнішніми регуляторами у світовому масштабі;
- дотримання громадянських прав і свобод, визнання культурної самобутності усіх народів світу;
- перевага економіки над політикою, розвиток діалогу та партнерства цивілізацій, проголошення взаємодії і співпраці універсальними формами людських відносин;
- визнання специфічних потреб розвитку суспільства, забезпечення балансу інтересів і рівності можливостей для всіх країн,;
- формування ефективного механізму координації дій національних держав, демократизація діяльності міжнародних організацій,;
- скасування практики подвійних стандартів у відносинах між країнами, ліквідація штучних бар'єрів для поширення знань та інформації, розширення доступу до нових ідей, науково-технічних досягнень з метою зростання добробуту і якості життя населення всіх країн;

- залучення незалежних громадських і наукових організацій до розробки та прийняття господарських рішень на всіх рівнях влади, забезпечення більшої інформованості суспільства щодо проблем глобалізації;
- екологічна і соціальна спрямованість економічного розвитку;
- співпраця національних держав і міжнародних організацій у вирішенні глобальних проблем .

Висновки і перспективи подальших досліджень. Можливо зазначити, що альтерглобалізм відіграє важливу роль у трансформаційній економіці, спрямований у своїй діяльності на зміцнення системи самоуправління та протидію укріплення влади корпоративного капіталізму, що сприятиме побудови нової моделі глобалізації та покращенню рівня життя на засадах глобального світового співвідношення. Таким чином в умовах трансформаційних процесів подальше дослідження альтерглобалізму є необхідним для досягнення соціально-економічної стабільності суспільства.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Альтерглобализм и антиглобалистские движения в современном мире: Сб. обзоров и реф. / РАН. ИНИОН. Центр науч.-информ. исслед. глобал. и регион. пробл. Отд. глобал. пробл. – М., 2006. – 152 с.
2. Алле М. Глобализация: разрушение условий занятости и экономического роста, Экономическая очевидность /М. Алле.- М.: ТЕИС, 2003. – С. 22-33.
3. Богомолов О.Т. Мировая экономика в век глобализации: учебник / О.Т. Богомолов. – М.: Издательство «Экономика», 2007. – 359 с.
4. Валлерстайн И. Мир, в который мы вступаем/ И. Валлерстайн// Закономерности и перспективы трансформации общества: Материалы к V международной кондратьевской конференции/ под ред. Ю.В. Яковца. – М.: МФК, 2004 – Т.1. – С. 69.
5. Глобалистика: Международный междисциплинарный энциклопедический словарь / Гл. ред.: И. И. Мазур, А. Н. Чумаков. – М. – СПб. – Н.Й.: ИЦ «ЕЛИМА», ИД «Питер», 2006. – 1160 с.

6. Глобализация мирового хозяйства: учебное пособие / Под ред. М.Н. Осьмовой, А.В. Бойченко. – М.: ИНФРА-М, 2006. – VIII, 376 с.
7. Кальченко Т.В. Глобальна економіка: навч. посіб. / Т. В. Кальченко. – К.: КНЕУ, 2009. – 364 с.
8. Пирогов Г.Г. Стратегии глобализации в условиях цивилизационного многообразия мира/ Г.Г. Пирогов// Глобализация, Конфликт или диалог цивилизаций? – М.: Новый век, 2002. – С. 224-226.
9. Экономическая теория: политэкономия: Учебник / Под ред. В.Д. Базилевича. – М.: Рыбари; К.: Знання, 2009. – 870 с.
10. Anti-globalization movement. Available at: http://en.wikipedia.org/wiki/Anti-globalization_movement
11. A-Brief-History-of-the-Alter-globalization movement. Available at: <http://www.booksandideas.net/A-Brief-History-of-the-Alter.html>
12. Encyclopedia of Globalization / Ed. by R. Robertson, J.A. Scholte. – N.Y.; Lnd: Routledge, 2007. – Vol. 1. A to E. – XVII, 426, 1.37 p.
13. Patomaki H. The Tobin Tax: A New Phase in the Politics of Globalization? / Heikki Patomaki // Globalization and Economy. Vol. 2. Globalizing Finance and the New Economy / Ed. by P. James, H. Patomaki. – Los\ Angeles: Sage publications, 2007 (Central currents in globalization). – P. 326–340.